Кримінологічна асоціація України

Велика українська кримінологічна енциклопедія

у двох томах

том 1: А – Л

До 30-річчя Незалежності України

Харків
"Факт"
2021

УДК 343.9
В 27

Рекомендовано до друку
рішенням правління Кримінологічної асоціації України від 24 квітня 2021 року.

Рецензенти:
доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України О. Ю. Салманова;
доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України О.І. Беспалова

Редакційна колегія:
Сокуренко В. В. – доктор юридичних наук, професор, член-корепондент НАПрН України (голова);
Бандурка О. М. – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України (співголова);
Гусаров С. М. – доктор юридичних наук, професор, член-корепондент НАПрН України;
Ярмиш О. Н. – доктор юридичних наук, професор, член-корепондент НАПрН України;
Швець Д. В. – доктор юридичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України;
Могілевський Л. В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
Бортник С. М. – доктор юридичних наук, доцент;
Бурдін М. Ю. – доктор юридичних наук, професор;
Клочко А. М. – доктор юридичних наук, професор

Науковий редактор:
доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України О. М. Литвинов

В 27 **Велика** українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 1: А-Л / редкол.: В. В. Сокуренко (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін. ; наук. ред. О. М. Литвинов. – Харків : "Факт", 2021. – 853 [3] с.
ISBN 978-966-637-987-3

Енциклопедія – галузевий звід наукових знань у сфері теорії і практики протидії злочинності. Читачеві надається можливість ознайомитися з двома блоками довідкової інформації. Перший – містить відомості про особистості, чиї здобутки у вказаній сфері мають визначальний характер для української наукової думки про злочинність. Другий – присвячено огляду, опису, тлумаченню категорій і понять, що сформувалися та використовуються у дослідженнях з проблем кримінології, кримінального, кримінально-виконавчого, кримінального процесуального та інших галузей права, а також кримінально-превентивній практиці. Також наводяться наукові коментарі з питань історії становлення та сучасного стану кримінології, особливо інноваційних векторів розвитку її знань.

Для науковців, правоохоронців, фахівців у галузі державного управління, представників громадськості і широкого кола читачів, які цікавляться проблематикою протидії злочинності.

УДК 343.9

ISBN 978-966-637-987-3 © Велика українська кримінологічна енциклопедія, 2021

БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ (В. Батиргареєва) 128
БЕЗДОМНІСТЬ (В. Батиргареєва) 130
БЕЗПЕКА КРИМІНОЛОГІЧНА (С. Мозоль) 132
БЕЗПЕЧНЕ МІСТО (О. Шайтуро) 134
БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ (В. Батиргареєва) 135
БЕНТАМ ІЄРЕМІЯ (В. Пальченкова) 138
БЕСІДА ПРОФІЛАКТИЧНА (Д. Кондратов) 140
БЕСЧАСТНИЙ ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ (О. Литвинов) 143
БІБЛІЙНІ ПОКАРАННЯ (О. Олішевський) 145
БІБЛІЯ ЯК ОСНОВА ВИДІЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ (О. Олішевський) 150
БІЙЦІВСЬКІ КЛУБИ (підпільні) (В. Сокуренко) 151
БІОКРИМІНОЛОГІЯ (П. Фріс) 153
БІОЦИД (С. Філіппов) 154
БІХЕВІОРИЗМ (В. Давиденко) 156
БЛАГА АЛЛА БОРИСІВНА (О. Литвинов) 157
БОГАТИРЬОВ ІВАН ГРИГОРОВИЧ (О. Джужа) 158
БОДРІЯР ЖАН (1929-2007) (Н. Філіпенко) 160
БОКАРІУС МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ (1869-1931) (Н. Філіпенко) 161
БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ (О. Литвинов, Д. Тичина) 163
БРОДЯЖНИЦТВО (В. Батиргареєва) 165
«БУРШТИНОВІ РЕСПУБЛІКИ» (М. Максіменцев) 167
БУСОЛ ОЛЕНА ЮРІЇВНА (О. Литвинов) 169
БУТЛЕГЕРСТВО (В. Батиргареєва) 170
ВАЙОЛЕНСОЛОГІЯ (О. Храмцов) 171
ВАНДАЛІЗМ (О. Храмцов) 172
ВЕБЕР МАКС (Н. Філіпенко) 174
ВЕРБЕНСЬКИЙ МИХАЙЛО ГЕОРГІЙОВИЧ (І. Опришко) 176
ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОФІЛАКТИКИ (Ю. Іванов) 177
ВИБІРКА ВИПАДКОВА (І. Луценко) 178
ВИКОРІНЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ (В. Голіна) 179

Із здобуттям Україною незалежності в країні почалася робота з реформування законодавства відповідно до вимог демократичної правової соціальної держави. Ще до прийняття у 1996 р. нової Конституції України до законодавства вносилися зміни, що мали на меті запровадження загальновизнаних світових стандартів у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина. У контексті реалізації цієї державної політики була скасована кримінальна відповідальність за заняття бродяжництвом чи жебрацтвом або ведення іншого паразитичного способу життя.

Сьогодні в кримінальному законодавстві деяких країн передбачається відповідальність за бродяжництво або принаймні за дії, які дуже тісно пов'язані з таким асоціальним способом життя (Угорщина, Швейцарія, Канада, Нідерланди та ін.).

Літ.: Батиргареєва В. С., Дубович О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності осіб без визначеного місця проживання в Україні. Харків, 2015; *Черныш А. Маргиналы и маргинальная преступность в Украине. Одесса,* 2004; *Галай Ю. Г., Черных К. В. Нищенство и бродяжничество в дореволюционной России: законодательные и практические проблемы. Нижний Новгород,* 2012; *Верлан-Кульшенко О. О. Проблема бродяжництва в Україні в контексті сучасного європейського законодавства // Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту.* 2012. *№* 3; *Свод законов Российской Империи. Спб.,* 1912. *Т.* XV.

© ***В. Батиргареєва***

«БУРШТИНОВІ РЕСПУБЛІКИ»

Території тривалого функціонування злочинних промислів із незаконного видобування бурштину-сирцю у Рівненській, Житомирській та Волинській областях. Ці промисли забезпечують життєдіяльність значної частини населення вказаних регіонів. Але найголовніше те, що відбувається поступове, але невпинне формування своєрідної зони правової сингулярності, паралельної нормативності, що конкурує з офіційною, легальною. Їх зіткнення проходить по лініях правосвідомості, екологічної свідомості, соціальної функціональності місцевих органів апарату держави з одного боку, та неформальних, злочинних угрупувань — з іншого. Останні не лише організовують кримінальні практики у сфері надрокористування, а й продукують соціальні регулятори більш широкого значення, які поширюються на низку суміжних видів позакримінальної діяльності, легітимізують у суспільній свідомості кримінальний видобуток бурштину-сирцю, посилюють явища

правового нігілізму, сприяють самодетермінації злочинності, її спадковості, стійкості, інституціоналізованості.

Тому назва «бурштинова республіка», яка побутує у публіцистичному вжитку, не є настільки алегоричною, якою може здаватися на перший погляд. Формуються цілі корпоративні кодекси, морально-правові покручі, схвальне ставлення до виснаження природних ресурсів на тлі знецінення значення держави. І не рахуватися із цим не можна, адже подібні системи не ламаються імперативними методами, їх треба елімінувати роками, застосовуючи довготривалі комплексні стратегії економіко-культурної реструктуризації та переорієнтування інституціональних засад суспільного розвитку.

Зауважимо також і на тому, що епізодичне видобування бурштину-сирцю цілком може трансформуватися у кримінально-промислове, інтегруватися із вже налагодженими усталеними кримінальними практиками. А особливо в тих випадках, у яких незаконне видобування цієї корисної копалини здійснюється шляхом гідророзмиву ґрунту, адже придбання мотопомпи, додаткових технічних засобів передбачає більш-менш тривалий, масштабний видобуток, аби бути справою рентабельною. Тривале зайняття цією діяльністю без прикриття неодмінно пов'язане зі значним ризиком викриття. Крім того необхідність збуту відносно великих обсягів незаконно видобутого бурштину вимагає налагодження відповідного каналу збуту. Ці обставини у своїй сукупності зумовлюють нетривалість епізодичного видобування бурштину-сирцю. Зазвичай після 2—3 тижнів робіт або відбувається злиття невеликої групи епізодичних старателів з організованим злочинним угрупуванням, або припинення такої діяльності у зв'язку з викриттям правоохоронними органами чи під впливом погроз з боку осіб, які займаються кримінально-промисловим видобуванням.

Тривала системна кримінальна практика, усталена злочинна діяльність щодо незаконного видобування бурштину сприяла формуванню надскладного, симбіотичного кримінально-культурно-економічного інституційного середовища, до якого на добровільних засадах залучено чималу кількість місцевого населення Волинської, Житомирської, Рівненської областей. За рахунок цих промислів забезпечують свою життєдіяльність декілька сотень сімей. Репресивно-заборонне втручання до їх несучих конструкцій цілком закономірно наражатиметься на істотний опір із боку всіх учасників кримінальних промислів. Єдиним шляхом розмивання фундаменту розвинених, інституціонально потужних кримінальних конструкцій є нерепресивний, ліберально-конкурентний вплив, перш за все, на сформовані в них базові чинники раціонального вибору, які змушують основний

контингент кримінальних промислів, старателів, віддавати перевагу неформальним, кримінальним інститутам і нормам.

Забезпечення такого впливу вбачається в «легалізації» діяльності епізодичних старателів. Йдеться про оптимізацію правового регулювання видобування бурштину. У поєднанні з додатковими заходами зі створення простих та прозорих правових механізмів реалізації конституційного права власності кожного громадянина України на користування надрами на умовах забезпечення екологічної безпеки, кримінально-правове регулювання може набувати соціальної ефективності.

© М. Максіменцев

БУСОЛ ОЛЕНА ЮРІЇВНА

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. Полковник міліції у відставці. Ветеран органів внутрішніх справ України. Народилась 21 січня 1966 року у м. Санкт-Петербург. Головний науковий співробітник відділу з вивчення проблем захисту національних інтересів в економічній сфері та протидії корупції Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України.

У 1990 р. закінчила двічі орденоносний Московський авіаційний інститут ім. Серго Орджонікідзе за спеціальністю «Електронні обчислювальні машини», отримала кваліфікацію «інженер-системотехнік». У 2000 р. закінчила Харківський національний університет внутрішніх справ за спеціальністю «правознавство», отримала кваліфікацію «юрист». У 2003 р. закінчила магістратуру Національної академії внутрішніх справ за спеціальністю «Управління у сфері правопорядку», отримала кваліфікацію «юрист».

У 2009 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: «Організація аналітичної розвідки в оперативних підрозділах МВС України» за спеціальністю 12.00.09. У 2015 р. захистила докторську дисертацію на тему «Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії» зі спеціальності 12.00.08.

У 2011 р. отримала вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність».